

Sygn. akt V CSK 551/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa S. D.

przeciwko W. Ż.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 11 stycznia 2019 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 24 maja 2017 r., sygn. akt V ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w (...) zmienił wyrok Sądu Okręgowego w C. utrzymujący w mocy nakaz zapłaty na rzecz powoda od pozwanego W. Ż. kwoty 977 282,35 zł z odsetkami ustawowymi z tytułu poręczenia

wekslowego, w ten sposób, że nakaz zapłaty w tej części uchylił i powództwo oddalił.

Ustalił, że powód jest posiadaczem weksla in blanco wystawionego przez zarząd P. spółki z o.o. w S. W. Ż. i H. S. jako zabezpieczenie nieuregulowanych należności wynikających z transakcji handlowych z powodem, poręczonych przez te osoby. W dniu 20 lipca 2012 r. pełnomocnik powoda zawiadomił pozwaną spółkę i poręczycieli o wypełnieniu weksla i wezwał do zapłaty dochodzonej kwoty. Sąd pierwszej instancji uznał zarzut pozwanego o nieważność umowy współpracy za nieuzasadniony, jak również ocenił wystawiony weksel jako prawidłowy, bo na pierwszej jego stronie złożyli podpisy członkowie zarządu, dalej zawarto zapis „niniejszym poręczam solidarnie za zapłatę weksla wyżej określonego na dowód czego składam swój podpis jako poręczyciel za wystawcę weksla i wyrażam zgodę na uzupełnienie weksla przez E. W razie wypełnienia weksla powinien być na równi z wystawcą weksla powiadomiony o tym na 7 dni przed terminem płatności pod niżej podanym adresem”. Poniżej wpisano imię i nazwisko pozwanego i jego adres, a na drugiej kartce stanowiącej załącznik do weksla wpisano numer dowodu osobistego, datę wydania i organ wystawiający, pod którym czytelny podpis złożył pozwany w miejscu opisanym jako „czytelny podpis imieniem i nazwiskiem poręczyciela”. Poręczenie umieszcza się na wekslu lub przedłużku i oznacza się wyrazem „poręczam”, przy czym za przedłupek weksla uważa się trwale złączoną z wekslem kartkę, na której się umieszcza się elementy weksla, które się na nim nie mieszczą. Z podpisu na przedłużku weksla i zamieszczeniu pod nim informacji, że podpis dotyczy poręczyciela uznał, że pozwany odpowiada jako poręczyciel.

Sąd Apelacyjny dokonał odmiennej oceny ważności poręczenia wekslowego stwierdzając, że formalizm tego poręczenia wynikający z art. 31 prawa wekslowego czyni, że prawo polskie nie przewiduje poręczenia wekslowego zamieszczonego w odrębnym dokumencie a powołane przez powoda poręczenie wekslowe nie zostało umieszczone ani na wekslu ani na przedłużku, lecz na oddzielnej kartce. Nie może być mowy o wykładaniu oświadczenia pozwanego Ż. na zamieszczonego pod treścią weksla na jego pierwszej stronie wraz z dalszą częścią i podpisem znajdującymi się na kolejnej, luźnej i nie połączonej z wekslem kartce papieru.

Takie dwa dokumenty nie stanowią o istnieniu ważnego zobowiązania na podstawie art. 30 - 32 prawa wekslowego.

Wyjaśnił, że zarówno na etapie wniesienia pozwu, jak i w toku prowadzonego przed Sądem Okręgowym postępowania powód roszczenie wywodził z poręczenia wekslowego, jakiego pozwany udzielił na dokumencie w postaci nie połączonej z wekslem in blanco kartki papieru, na której zamieszczono treści obejmujące dane dotyczące dokumentu tożsamości pozwanego, jego adres i podpis oraz informacje obejmujące dane dowodu tożsamości oraz adres i podpis drugiego z poręczycieli. Wskazując na treść art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. i 321 § 1 k.p.c. przytoczył obowiązek powoda wskazania podstawy faktycznej oraz zasadę zakazu orzekania przez sąd ponad żądanie zarówno ponad jego przedmiot, jak i wskazaną podstawę faktyczną.

W jego ocenie rozpoznanie żądania na podstawie przepisów dotyczących poręczenia cywilnego (art. 876 - 887 k.c.) stanowiłoby o wyrokowaniu na podstawie faktycznej nie powołanej przez powoda. Przeciwno przyjęciu, że deklaracja wekslowa może być potraktowana jako poręczenie cywilne przemawia fakt, że nie zostały wskazane przez powoda podstawy faktyczne tego żądania, bo zarówno uzasadnienie pozwu zawierające opis faktów stanowiących podstawę roszczenia, jak i stanowisko procesowe powoda wskazujące, że dochodzi poręczenia wekslowego, nie pozwala na modyfikację odpowiedzialności pozwanego, także przy uprzedzeniu przez Sąd o możliwości zmiany podstawy prawnej roszczenia.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił naruszenie art. 30 - 32 prawa wekslowego, art. 382 k.p.c. w zw. z § 84 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. Regulamin Urzędowania sądów powszechnych oraz naruszenie art. 321 § 1 k.p.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez utrzymanie nakazu zapłaty w mocy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasadnicze zagadnienie prawne powiązane jest z odmienną oceną Sądu Apelacyjnego ważności poręczenia wekslowego od dokonanej przez Sąd

pierwszej instancji. Dotyczy ono wykładni art. 31 prawa wekslowego w zakresie konstrukcji połączenia weksla z dokumentem zawierającym poręczenie w taki sposób, by powstał przedłupek.

Sąd Apelacyjny dokonał ustalenia, że zostały w niniejszej sprawie wytworzone dwa dokumenty - weksel oraz odrębny stanowiący luźną i nie połączoną z wekslem kartkę papieru zawierającą poręczenie. Sąd Apelacyjny czyniąc to ustalenie nie powołał w motywach żadnych dowodów, które pozwoliły na przyjęcie tak istotnej okoliczności faktycznej. Przyjąć zatem trzeba, że jego podstawę stanowiła kserokopia weksla i kartki papieru znajdująca się w aktach sprawy, a nie oryginał weksla i tej kartki przechowywany w Sądzie Okręgowym i nie przesłany do Sądu Apelacyjnego. Sąd Najwyższy nie bada co do zasady prawidłowości poczynionych przez sąd drugiej instancji ustaleń faktycznych ale jeżeli sąd ten czyni nowe ustalenia stanowiące wyłączną podstawę nowej oceny prawnej, to kontrola tej oceny jest możliwa tylko przy prawidłowo ustalonej w drugiej instancji podstawie faktycznej, a brak takiej podstawy uzasadnia przyjęcie naruszenia art. 31 prawa wekslowego.

Fakt połączenia weksla z dodatkowym dokumentem i sposób tego połączenia jest możliwy do ustalenia tylko na podstawie oryginałów tych dokumentów.

Art. 31 prawa wekslowego wymaga, by poręczenie zostało umieszczone na wekslu lub na przedłużku. Polski system prawny nie przewiduje poręczenia wekslowego umieszczonego na odrębnym dokumencie, a zatem weksle i przedłupek muszą być połączone. Ani art. 31 prawa wekslowego, ani pozostałe przepisy traktujące o przedłużku i dotyczące indosu, siły wyższej i sposobu złożenia podpisu przez osoby niepiśmienne (art. 23, 54 i 75), nie definiują sposobu połączenia weksla z przedłużkiem. Zarówno doktryna, jak i nieliczne orzeczenia dotyczące tej tematyki podnoszą, że połączenie musi być trwałe (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 października 1986 r., IV PR 320/86, PUG 1987, nr 5, z dnia 5 września 1997 r., III CKN 158/97, OSNC 1998, nr 2, poz. 25, z dnia 5 sierpnia 2005 r., II CK 14/05, nie publ., z dnia 16 czerwca 2010 r., I CSK 481/09, nie publ., wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 6 września

2017 r., VI ACa 756/16, nie publ.). Trwałość połączenia musi być oceniana przy uwzględnieniu formalizmu zobowiązań wekslowych i akcesoryjności formalnej odpowiedzialności poręczyciela wekslowego, uzależnionej wyłącznie od treści dokumentu ją potwierdzającego. To zakłada połączenie dokumentów w taki sposób, by stanowiły w istocie, jeden dokument a więc przez ich zszywanie, zlepianie lub zastosowanie środków nie pozwalających na ich rozdzielenie za pomocą rozprostowania środków typu spinacz lub zszywka. Na pewno nie jest trwałym połączeniem zastosowanie jednej zszywki.

Gdyby po zbadaniu weksla i połączonej z nim kartki Sąd drugiej instancji uznał, że zastosowane połączenie nie może być uznane za trwałe, powinien rozważyć, czy pozwany podpisując dokument, w którym poręczył za spółkę, ponosi odpowiedzialność na zasadach ogólnych w ramach poręczenia cywilnego.

Artykuł 321 k.p.c. wyraża zasadę dyspozytywności, zgodnie z którą powód decyduje zarówno o wszczęciu postępowania, jak i o zakresie rozstrzygnięcia sprawy. Sąd nie może wyrokować zatem co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Żądanie powoda musi być dokładnie określone w pozwie i zawierać przytoczenie okoliczności faktycznych (art. 187 § 1 k.p.c.) co oznacza, że niedopuszczalne jest rozstrzyganie przez sąd o roszczeniach nim nieobjętych, nawet jeżeli w sposób oczywisty istnieją i znajdują oparcie we wskazanym stanie faktycznym.

Rozważania teoretyczne zawarte w motywach zaskarżonego wyroku prezentują prawidłową wykładnię art. 321 § 1 k.p.c. z tym, że odnośnie do związania sądu podstawą faktyczną jako określającą przedmiot sporu, prezentują tę formalistyczną linię orzecznictwa, która wiąże określenie przedmiotu sporu z okolicznościami przytoczonymi w pozwie, zwłaszcza w przypadku powiązania tych okoliczności przez powoda z konkretną podstawą prawną roszczenia.

Nie negując powyższego stanowiska jako reguły określenia przedmiotu sporu przez powoda, Sąd Najwyższy w niniejszym składzie wyraża pogląd, że zakres żądania powoda wynika nie tylko ze sformułowania samego żądania i wskazanej podstawy faktycznej w pozwie, ale i dalszych twierdzeń powoda

przedstawionych w toku postępowania, o ile są one ściśle powiązane z okolicznościami przytoczonymi w pozwie i stanowią ich rozwinięcie.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 6 września 2018 r., V CSK 483/17 (nie publ.) szczególnej ostrożności wymaga zastosowanie art. 321 § 1 k.p.c., gdy sformułowane przez powoda żądanie może znaleźć ochronę przez zastosowanie kilku różnych podstaw prawnych, a powód, poza twierdzeniami wskazanymi w pozwie w ramach podstawy faktycznej uzasadnia przez wskazanie okoliczności faktycznych oraz wykazuje je dowodami w toku postępowania i tak sprecyzowana przez niego podstawa faktyczna odpowiada żądaniu, jest zgodna z jego wolą i wskazanym zakresem żądanej ochrony. Woli powoda, jego inicjatywie i objęciu danych faktów twierdzeniami oraz wnioskami dowodowymi trzeba przypisać decydujące znaczenie (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2008 r., III CSK 17/08, nie publ., z dnia 25 lutego 2010 r., V CSK 297/09, nie publ.).

W sprawie niniejszej powód, poza kwestią zabezpieczenia wierzytelności wekslem, podniósł w pozwie fakt zawarcia umowy pomiędzy stronami i brak zapłaty przez pozwanego oraz dołączył do pozwu wszystkie dokumenty dokumentujące stosunki pomiędzy stronami. Również powód w przesłuchaniu strony powoływał się na zamiar dochodzenia roszczenia w stosunku do pozwanego ze stosunku podstawowego a taki zamiar prezentowany przez jego pełnomocnika Sąd pierwszej instancji pominął jako niedopuszczalny skoro powód zasadniczo powoływał się na weksel. Powołanie się przez powoda na odpowiedzialność wekslową pozwanego nie wyklucza rozpoznania jego roszczenia na podstawie przepisów o poręczeniu cywilnym skoro wskazał okoliczności, przedstawił dokumenty i powoływał się na taką odpowiedzialność pozwanego, bo tak należy rozumieć powołanie w stosunku do pozwanego odpowiedzialności ze stosunku podstawowego.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.